u xi ħadd kiteb ħażin: "Għasfur la jasqot..." (jiġifieri: Għasfur ma jaqax...").

*   *   *

Fl-Evanġelju ta' San Mattew, XVIII 10, miktub li Ġesù darba qal hekk: "Araw li ma tgħażżbux lil xi ħadd minn dawn iż-żgħar! Għax ngħidilkom li **l-Anġli tagħhom** dejjem jaraw Wiċċ Abi (missieri) li hu fis-sema!"

La darba Ġesù kien jitħaddet fuq it-tfal żgħar, kif qabeż f'daqqa fuq l-Anġli? Jekk tieħdu kif inhu dal-kliem tal-Evanġelju ma jidherx li fih sens. Qisu l-kliem ta' dak is-surmast li qal lit-tfal tal-iskola: "Ilkom tliet snin tistudjaw il-Latin u ma tgħallimtux nota tal-mużka." X'għandu x'jaqsam? Latin huwa Latin u mużka, mużka. Għal hekk hawn donnha li hawn xi għalta. Ejja naraw insibuhiex.

Il-kelma **angelos** (sewwa sew: **aggelos**) bil-Grieg tfisser **newwiel,** wieħed li jwassal l-aħbarijiet u l-bxajjar min-naħa għall-oħra. Min kien jagħmel dax-xogħol, dari kien ikun sabi mfarfar, li bil-lsien tal Palestina u bil-Malti wkoll (ara d-Dizzjunarju ta' Ġanpatist Falzun) jgħidulu **xebb,** u l-plural tiegħu **xebbin.** Imbagħad hemm il-kelma **xebħ** u l-plural tagħha **xebħin.** Hawn hija t-taħwida: Ġesù, bil-lsien tiegħu, ma qalx **xebbinhom,** jiġifieri **l-Anġli tagħhom,** kif inhu miktub issa, imma **xebħinhom** jiġifieri: **dawk li jixbħuhom.** Xi ħadd ħa kelma b'oħra u kitibha ħażin.

U dan li għedt huwa msaħħaħ minn kliem ieħor ta' Ġesù, għax dil-kelma, li min irid jidħol f'Melkut Alla kellu l-ewwel isir jixbaħ lit-tfal żgħar, kienet fi lsienu u kien iħobb igħidha. Ara San Mattew, f'dit-taqsima, XVIII vers 3 u terġa' taqsima XIX vers 14, u San Mark u San Luqa wkoll.

U għal-lum biż-żejjed, għad li baqa-li ħafna oħra. Imma xi darba, 'k Alla jrid u jamar, naraw xi tnejn minnhom ukoll.

BEN JEHUŻA.

IS-SALIB IMQADDES

(14 ta' Settembru)

Bħal ma n-nofs qamar hu l-egħliema tal-Misilmin u l-kandlier tas-seba' ftejjel hu l-egħliema tal-Lhud, hekk is-Salib huwa l-egħliema tal-Insara. Għalhekk jaqbel li ngħidu xi ħaġa fuqu.

Is-Siġra.

Is-siġra li l-Lhud għamlu minnha s-salib biex isallbu lil sidna Ġesù, kienet siġra taċ-ċipress. Dana hu magħruf sewwa għax il-biċċiet tiegħu li jinsabu fil-knejjes, meta t-tobba jifluhom bil-mikroskopju, jaraw li huma ta' siġra musmarija, jiġifieri taċ-ċipress jew tal-prinjoli. Tal-prinjoli ma jistax ikun, għax la darba nafu mill-Evanġelju li lil Ġesù kif kien imsallab tawh f'ħalqu l-isponża bil-ħall fuq tarf ta' qasba, jidher li kien imsallab fil-għoli, la s-suldat ma laħqux b'idu. Jekk naqtgħu li s-salib kellu ma' dwar pied imdaħħal ġewwa l-art, jiġi li b'kollox kien twil minn għaxra sa tnax-il pied. Imma s-siġra tal-prinjoli ma tagħmelx frajja' dritti u twal daqs hekk. Mela b'saħħa li s-salib kien magħmul minn siġra taċ-ċipress, li z-zokk tagħha jkun twil u dritt daqs xemgħa.

Din is-siġra tas-salib jingħad minn żmien qadim sewwa li l-Lhud qatgħuha minn ġewwa wied żgħir fil-Għarb ta' Ġerusalem. Ilu jingħad hekk minn qabel żmien santa Liena, għax binha

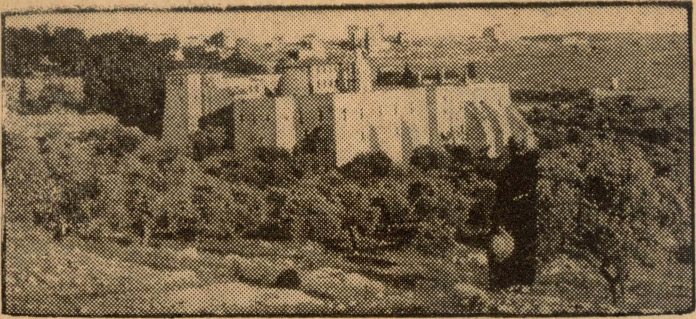

Ġerusalemm. — Dejr is-Salib, mibni mill-Imperatur Ġustinjanu fis-seklu VI.

l-Imperatur Kostantinu, il-post fejn kienet is-siġra u biċċa art ma' dwaru, tahom lil Mirjan sultan tal-Ġeorġa, u dana fuqu bena knisja. Fi żmien sultan ieħor tal-Ġeorġa wkoll, jismu Tazjan, hemm, wieħed Raħeb, Pietru l-Iberjan, bena Dejr. Dan id-Dejr ġarrfuh is-Samrijin u reġa' bnieh l-Imperatur Ġustinjanu, u għadu hemm sal-lum, b'xi ftit tat-tibdil.

Ġewwa d-Dejr hemm knisja, u wara l-artal il-kbir hemm rokna u fiha ħofra fl-art, bid-dawra tagħha miksija bil-fidda, fejn kienet is-siġra tas-Salib. L-art tal-knisja hija tal-mużajk, u fiha rqajja kbar, ħomor-kaħlanija, donnu xxerred l-inbid. Dak huwa d-demm tar-Rħieb Griegi li darba l-ħallelin qatluhom hemm ġew.

Is-Sejba

Is-salib li fuqu kienu joqtlu lil xi ħadd, il-Lhud kienu jgħodduh bħala ħaġa mniġġsa. Għalhekk kienu jixħtuh fil-wied ta' Ġeħenna, taħt wieħed mis-swar ta' Ġerusalemm, fejn kienu jaħarqu ż-żibel, biex jinħaraq hemm. Imma minn fejn sallbu lil Ġesù sa dak il-wied, hemm xi nofs siegħa mixi (jien dan nafu sewwa, għax domt ħaf-

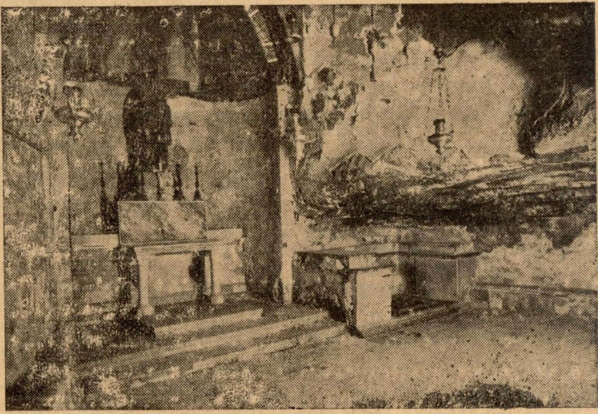

Ġerusalemm. — Il-bir li fih Santa Liena sabet is-Salib ta' Kristu. Il-lum magħmul kappella, tal-Franġiskani. Fix-xellug jidher l-artal u fuqu l-istatwa ta' Santa Liena, tal-bronż. Għotja tal-Arċiduka Massimiljanu tal-Awstrija.

na snin Ġerusalemm). U meta Jusef niżżel lil Ġesù mis-salib, ftit kien baqa' biex tgħib ix-xemx, u dik inhar kien

Ġerusalem. — Statwa tal-bronż ta' Santa Liena, fuq l-artal, fil-ġiebja tas-Salib.

il-Ġimgħa, u wara nżul ix-xemx il-Lhud ma kienu jistgħu jagħmlu ebda xogħol, għax kienu jgħidu li beda s-Sibt. Għal hekk is-salib xeħtuh ġewwa bir bla ilma, hemm, qrib il-Kalvarju. Meta Santa Liena marret Ġerusalemm u qabbdet lil ħaddiema jikxfu l-qabar ta' Kristu u l-Kalvarju, kixfu dan il-bir ukoll u sabu ġewwa fih is-Salib. M'hux salib wieħed sabu, imma tlieta u għall-ewwel santa Liena ma setgħetx tagħraf liema minnhom kien is-Salib ta' Ġesù. Sant'Ambroġ kiteb, fis-sena 395 (Oratio de Obitu Theodosii), xi sittin sena wara dil-ġrajja, li mbagħad għarfitu mit-tabella (titulus) li kienet għadha mwaħħla miegħu, u li kien fiha miktub bin-nora, kemm-kemm jidher: "Jexugh ha-Noxri, Melek Jeħudaja", jiġifiieri: "Ġesù n-Nasri, Sultan tal-Lhud".

Billi fuq dak is-Salib kienet seħħet il-Fidwa tad-dinja, u billi l-Imperatur Kostantinu, bin Santa Liena, kien rebaħ il-gwerra bil-egħliema tas-Salib, din il-qaddisa lis-Salib ta' Ġesù għożżitu ħafna, u fuq il-bir li sabitu fih, bniet Bażilka u għanietha bl-isbaħ tiżjin, u semmietha **Martyrion,** jiġifieri **Xhieda.** Dan il-bir għadu s'issa qawwi sħiħ u huwa tal-Franġiskani u fih għandhom artal li jqaddsu fuqu kull jum (jien għent il-quddies hemm isfel kemm-il darba). Tinżel fil-bir, issa, minn taraġ tal-ħadid, maħdum minn wieħed ajk Malti, li kien Ġerusalem. Fuq l-artal hemm statwa tal-bronż ta' Santa Liena tħaddan is-salib, li kien taha lil Franġiskani l-Arċiduka Massimiljanu tal-Awstrja, dak li Napuljun III kien bagħtu l-Messiku, u l-Messikani xkubettjawh.

Dan hu ftit tagħrif, ħafif u qasir, fuq is-Salib Imqaddes li fuqu miet Sidna Ġesù Kristu, li jaqbel li wieħed jaqrah.

P. Valentin, O.F.M.

QWIEL TAL-PALESTINA

Maktub fi werq il-għar: li jishar fil-lejl, jenam fin-nhar. Ħaġa minn awl id-dinja li l-ġisem irid il-misrieħ. Għal hekk, meta jgħejja jkollu jorqod, jekk mhux bil-lejl, bi nhar. "Jenam" tfisser "jorqod".

Oqgħod bi ħadd it-tabħa, wa lew tagħabt bi nefaħha. Oqgħod ma' ġenb it-tisjir, imqar tgħejja tonfoħlu. Jiġifieri, fejn ikun hemm il-ġid, ibqa' għal kemm tkun batut, għax aħjar tgħejja fil-ġid, jew tistrieħ fil-għaks.